

Baba Sultan-Sureti Baba Zaviyesi

Baba Sultan-Sureti Baba Dervish Lodge

AZİZ ALTI*

*Dr. Öğr. Üyesi, Munzur Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, 62000, Tunceli,
azizalti@munzur.edu.tr

ORCID Numarası | ORCID Number: 0000-00025009-9438

ÖZ

Baba Sultan-Sureti Baba zaviyesi, Isparta'nın Eğirdir ilçesinde bulunmaktadır. Hamitoğulları Beyliği döneminde kurulan Sureti Baba zaviyesi, Eğirdir ve çevresinin Osmanlı Devleti sınırlarına ilhak edilmesiyle Osmanlı Devleti'nde varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Kuruluşunda Bektaşî tarikatına mensup olan Sureti Baba zaviyesi, 1826'da Yeniçeri Ocağı ile birlikte Bektaşîliğin de yasaklanmasıyla faaliyetlerine ara vermiştir. Bu dönemde diğer Bektaşî tekkelerinde olduğu gibi Sureti Baba zaviyesinin mallarına Devlet tarafından el konulmuştur. Bir müddet sonra yeniden açılan Sureti Baba zaviyesi, bu kez bir Nakşî zaviyesi olarak varlığını sürdürmüştür. XIV. yüzyıldan itibaren varlığı bilinen Sureti Baba zaviyesinin, 1925 yılında tekke ve zaviyelerin kapatılmasıyla varlığı sona ermiştir. Ele alınan bu çalışma Sureti Baba zaviyesinin kuruluşundan kapanış tarihi olan 1925 yılına kadar ki zaman diliminde zaviyenin geçirdiği aşamaları inceleyecektir. Anahtar Kelimeler: Baba Sultan-Sureti Baba Zaviyesi, Eğirdir, Hamitoğulları Beyliği, Bektaşî, Nakşî.

Anahtar Kelimeler:Baba Sultan-Sureti Baba dervish lodge, Eğirdir, Hamitoğulları Principality, Bektashi, Naqshi.

ABSTRACT

Baba Sultan-Sureti Baba dervish lodge, located in the district of Eğirdir in Isparta. Sureti Baba dervish lodge, which was established in the period of Hamitoğulları Principality, continued to exist in the Ottoman Empire with the annexation of Eğirdir and its surroundings to the borders of the Ottoman State. Establishment of the Bektashi religious order belonging to the Sureti Baba dervish lodge, in 1826 with the Janissary ministry Bektashism has banned the activities of prohibition. In this period, as in the other Bektashi dervish lodges, the property of the Sureti Baba dervish lodge was seized by the State. After a while the re-opened Sureti Baba dervish lodge, this time as a Naqshi dervish lodge has continued to exist. Sureti Baba dervish lodge known since the 14th century, ended in 1925 with the closure of lodges. This study will examine the phases of the dervish lodge from the foundation of the Sureti Baba dervish lodge until the closing date of 1925.

Keywords:Baba Sultan-Sureti Baba dervish lodge, Eğirdir, Hamitoğulları Principality, Bektashi, Naqshi.

1. Baba Sultan-Sureti Baba Mitolojisi ve Zaviyenin Kuruluşu

Arapça kökenli bir kelime olan zaviye, herhangi bir tarikata mensup dervişlerin, bir şeyhin idaresinde birlikte yaşadıkları, gelen geçen misafirlere ücretsiz yiyecek ve yatacak yer sağlayan bina ya da bina topluluklarına denilmektedir (Ocak-Faroqhi, 1986, s. 468).

Baba Sultan- Sureti Baba zaviyesi Isparta'nın Eğirdir ilçesinde yer almaktadır. Bu zaviye, arşiv vesikalarında ve diğer kaynaklarda Sureti Baba zaviyesi (COA MHM.d. 47/116), Zorti Baba (VGMA 3169/13), Baba Sultan¹ (VGMA 3169/93), Tak Deli Baba² (COA EV.MH. 1202/766), Şeyh Baba (Hoca Sadeddin Efendi, 1974: 328-329) gibi değişik isimlerde kayıtlara geçmiştir. Baba Sultan olarak adlandırılan kişinin, Eğirdir kalesinin ilk fethedildiği yıllarda kale bekçiliğini yapan gazilerin başındaki kişi olduğu rivayeti yaygındır. Timur'un Anadolu'yu istilasını sırasında Eğirdir de bu istila sırasında payını almıştır. Timur'un Eğirdir kalesini kuşatmasının akabinde bölge halkı, gizli güçlerinin olduğuna inandığı Şeyh Baba'yı Timur'un yanına elçi göndererek kendilerinin affedilmesini talep eder (Hoca Sadeddin Efendi, 1974: 328-329). Timur, Baba Sultan'ın bu isteğini kabul etmeyince, Baba Sultan Timur'a "Senin gibi Emir'e zort" demiştir. Bu duruma sinirlenen Timur, Baba Sultan'ın boynuna taş bağlatarak, onu göle attırması fakat Baba boğulmamış ve askerlere taş atarak gölden dışarı çıkmıştır. Baba, her yerde Timur'a "Zortt..." demeye devam ettiği için adı da Zorti Baba olarak kalmıştır (Böcüzade, 1983, s.132-133). Zorti Baba hakkında anlatılan fakat pek gerçeklik payı olmadığına da inanılan rivayet şöyledir: Timur, Eğirdir'e geldiğinde Baba Sultan tekkesinin önünden geçerken orada değirmen taşı yapmakla meşgul olan Zorti Baba'ya selam vermemiş. Kendisine selam verilmediğini gören Zorti Baba, zort! demiş. Bu duruma hiddetlenen Timur, Zorti Baba'nın boynuna değirmen taşı bağlanarak Eğirdir Gölüne atılmasını emreder. Taşla birlikte göle atılan Zorti Baba, Köprübaşı mevkiinde Timur'un karşısına çıkar. Zorti Baba'nın kerametini gören Timur, bu zata, vakıf³ olarak Köprü balık avlığını ihsan etmiştir (Yiğitbaşı, 1972, s. 61).

Baba Sultan zaviyesi hakkında bir diğer rivayet ise şöyledir. Baba Sultan'ın esasen onun Hacı Bektaş Veli'nin torunu olduğu ileri sürülür. Babasının Lale Sultan ve isminin Mürsel olduğu ve Mürsel Sultan diye anıldığı, tarikatta çeşitli mertebeleri geçtikten sonra Baba unvanını kazandığı anlatılır. Baba Sultan'ın tarikatın dördüncü postnişini olarak 1357-1369 yılları arasında postta oturduğu, postnişinliği esnasında güvenilir adamlarından Ebu Musa oğlu Şeyh İsa Deduki'yi Eğirdir'e gönderip bir zaviye yaptırdığı ve buraya kendi adını verdiği nakledilir (Durma, 2010, s. 74).

Tüm bu mitolojik bilgilere rağmen Baba Sultan türbesinin⁴ kitabesinde bu türbenin 1357 yılında Hamitoğulları⁵ beylerinden Hüsametdin İlyas Bey zamanında İsa bin Musa adında bir kişi tarafından yaptırıldığı ifade edilmesi, zaviyenin geçmişinin XIV. yüzyıla kadar dayandığını göstermektedir. 1407 yılında Karamanoğullarından Mehmet ibni Alaeddin Bey, Baba Sultan zaviyesi için bir vakıf kurdurmuştur. 1421 yılında ise Turgut oğlu Pir Hüseyin Bey adında bir emir tarafından bu zaviye için yeniden bir vakıf kurularak vakfın mütevelliliği görevine Dediği Sultan evladından

¹ Üçok ele aldığı çalışmada bu zaviyenin doğru adının Baba Sultan olduğunu ifade etmiştir (Üçok, 1955, s. 78).

² "... Eğirdir kasabasında medfün Tak Deli Baba nam-ı diğer Baba Sultan zaviyesi ..." COA EV.MH. 1202/766.

³ Vakıf, İslam tarih ve medeniyetinde önemli bir hayır müessesesi olarak VIII-XIX. yüzyıllar arasında işlevselliğini sürdürmüştür. Vakıf hayratı içinde dini nitelikli yapılar (cami, mescit), eğitimle alakalı binalar (medrese, dârülkur'ân, dârülhadis), sufilerin toplanma ve barınma mekânları (zaviye, hangah, tekke), fakirlere yemek dağıtılan aşevi (imaret), sağlık yapıları (bimarhane, dârüşşifâ) ve köprüler, yollar, kervansaraylar ve çeşmeler gibi yapılar vardı (Yediyıldız, 2012, s. 478-479).

⁴ Baba Sultan Türbesi kare kaideli, sekizgen gövdeli ve tek katlı plan yapısına sahiptir (Doğan, 2009, s. 77).

⁵ XIII. Yüzyılda Hamitoğulları Beyliğinin sınırları içinde Eğirdir, Yalvaç, Borlu ve Karaağaç bulunurken XIII. Yüzyıldan sonra beyliğin hâkimiyetine Antalya şehri de dâhil edilmiştir (Üçok, 1955, s. 74).

Ertuğrul getirilmiştir (Uzunçarşılı, 1929, s. 231-232). Dediği Sultan zaviyesi, Konya'da önemli bir Bektaşî merkezidir.⁶ Mesafe olarak komşu iki yerleşim biriminde bulunan bu Bektaşî zaviyelerinin XV. yüzyılda birbirleriyle iletişim halinde olduğu anlaşılmaktadır.

Baba Sultan, tek kubbeli bir türbe içinde sandukalı bir kabirde metfundur. Burada şeyhlerin ikametine mahsus bir oda ve aşhane vardı. Zaviyede sakahane adı verilen bölümde büyük su küpleri var idi. Büyük küplerin yarısı toprağa gömülü olup, Eğirdir Gölü'nden getirilen sular bu küplere konularak suların buz gibi olması sağlanırdı. Anayol güzergâhında yer alan bu küpler sayesinde giden gelen yolcular bu sulardan içerlerdi (Yiğitbaşı, 1972, s. 64). Böylece zaviye bir nevi sebil işlevini yerine getirirdi.

Baba Sultan zaviyesi vakfına ait kayıtlar, XVI. yüzyılda zaviye hakkında daha ayrıntılı bilgilere ulaşmamızı sağlamaktadır. Bu kayıtlardan anlaşılacağı üzere 1501 yılında Sureti Baba zaviyesinin meşihat makamında Mehmet Çelebi bin Pir Halife vardır. 1501 yılında Sureti Baba zaviyesi vakfının toplam geliri 6661 akçedir. Bu tarihte zaviye hizmetkârı olarak 4 kişi kaydedilmiştir. Bunlar Muhammedî veled-i Yusuf, Satılmış veled-i Muhammedî, Selamullah veled-i Müslim, Muhammedî veled-i Kör İlyas adlı şahıslardır. Zaviye vakfına ait gayrimenkul mallar geniş bir sahada bulunmaktadır. Bu saha, Eğirdir, Isparta, Gönen, Burdur gibi merkezlerin muhtelif yerlerini kapsamaktadır. Deregümü köyü örneğinde olduğu gibi bazı yerlerin gelirleri doğrudan vakıf hesabına aktarılmıştır. Vakıf mallarının bir kısmı ise kiralama yöntemiyle tasarrufa tabi tutulmuştur. 1501 yılında vakfın malları arasında bağ, bahçe, zemin, mezra ve çayır bulunmaktadır. Tarım alanlarının dışında vakfın değirmenleri ve dükkânları da vardır. Bunların dışında her ne kadar 1501'de bir getirisi olmasa da daha evvelki yıllarda vakfa senelik 100 akçe gelir getiren balıkların avlanıldığı bir bölge de vakfın içinde yer almaktadır. XV. yüzyılın sonlarında suyun çekilmesinin ardından vakıf, buradaki gelir kaynağından mahrum kalmıştır (Karaca, 2014, s. 168-171). 1530 senesine ait kayıtlarda Sureti Baba zaviyesinde 7 kişinin zaviyede hizmet ettiği anlaşılmaktadır. Ayrıca Derengümü⁷ köyünün ve Şeyh İlyas mezarının gelirleri ile yine muhtelif bölgelerdeki bağ, çayır, değirmenden elde edilen kaynaklarla zaviyenin toplam 7778 akçe geliri olduğu görülmüştür. (438 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530) I, 1993, s. 306).

2. XVI-XVIII. Yüzyıllar Arasında Sureti Baba Zaviyesi

XVI. yüzyılın son çeyreğinde zaviyenin başında Şeyh Mustafa görev yapmaktaydı. Şeyh Mustafa, vakfiyede belirtilen şartlara aykırı olarak bazı kişilerin zaviye vakfını ele geçirdiğini beyan ederek şikâyetçi olmuştur. Eğirdir kadısına ve Hamid Beyine yazılan hükümde Sureti Baba zaviyesinin vakfiyesine bakılarak vakıfla alakalı yapılan hatalı atamaların önüne geçilip vakfiye kurallarına riayet edilmesi hususunda azami hassasiyetin gösterilmesi istenmiştir⁸ (COA MHM.d. 47/116).

⁶ Bakırer ve Faroqhi ele aldığı çalışmasında biri Doğanhisar'da bir diğeri ise Ilgın'da olmak üzere toplam iki adet Dediği Sultan zaviyesinin varlığından bahsetmektedir. Ilgın'da bulunan Dediği Sultan zaviyesinin bünyesinde barındırdığı yapıların ve motiflerin Bektaşîlikle bağlantılı olabileceği ihtimalinin kuvvetli olduğu belirtilmiştir. XVIII. yüzyıla ait arşiv vesikalarından net bir şekilde her iki Dediği Sultan tekkesinin de Bektaşî olduğu anlaşılmıştır. Bakırer-Faroqhi, 1975, s. 447, 450-451, 464; Ayrıca Dediği Sultan hakkında detaylı bilgi için bkz. Taşğın, 2013, s. 213-238.

⁷ Bazı kayıtlarda Deregümü ya da Derengümü şeklinde geçmektedir.

⁸ Hamid beğine Eğirdir kadısına hüküm ki Şeyh Mustafa nam kimesne dergah-ı muallâma gelüb Eğirdir kazasında Sureti Baba zaviyesinin şeyhi olub evkaf-ı mezburede hilaf-ı şart-ı vâkıf bazı cihât ihdas olunmağla vakfa gadr olunmuşdur deyu bildirmeğin men' olunmasın emr idüb buyurdum ki vardukda evkâf-ı mezburenin

Sureti Baba zaviyesi XVIII. yüzyılda da aktif olmuştur (Faroqhi, 2017, 120, 213). XVIII. yüzyılın son yıllarında zaviyenin başında Şeyh Ömer Efendi bulunuyordu. 15 Mayıs 1798 tarihinde Şeyh Ömer Efendi'nin sunduğu arzuhalden anlaşılacağı üzere bu tarihte zaviye vakfına ait Deregüm köyünün tımar olarak verilmesinin ardından zaviyenin ekonomik durumu kötüye gitmiştir. Bu durumdan muzdarip olan Şeyh Ömer, rahatsızlığını dile getiren dilekçesini divana takdim eder. Şeyh Ömer dilekçesinde Deregüm köyüne ait gelirlerin ilk tahrir edildiği tarihten beri zaviye vakfına aktarıldığını ve bu köyün gelirleri dışında zaviyeye ait başka bir gelir olmadığını beyan etmiştir. Hal böyle olunca gerek zaviyedeki dervişlerin gerekse zaviyeye gelen giden halkın rızıkları kesilmiştir. Böylece zaviyenin sosyal alanda temel işlevini yerine getiremediği anlaşılmıştır. Divan tarafından alınan şikâyet konusu ilgili makamlara havale edilir. İlgili makamlarca yapılan araştırma neticesinde Deregüm köyünün geçmişteki durumu ortaya çıkarılır. Deregüm köyünün eski kayıtlarda da zaviye vakfına ait olduğunun anlaşılması üzerine köyün tımar olarak verilmemesi ve eskisi gibi gelirlerinin zaviye vakfına aktarılması karar kılınmıştır⁹ (COA HAT 248/14056). Daha sonraki dönemlerde de Deregüm köyü gelirlerinin tımara devredilmesiyle zaviyenin gelen geçen yolculara sağladığı yiyecek desteği sekteye uğramış, yapılan itirazlar neticesinde bu hata giderilmiştir (COA EV. MKT. 1495/176).

3. Sureti Baba Zaviyesi Üzerinde Tarikatların Çekişmesi

Sureti Baba zaviyesinin kuruluş ve gelişme aşamasında Bektaşî tarikatına mensup olduğu vesikalardan ve tetkik eserlerden anlaşılmaktadır. Nitekim 10 Ekim 1800 tarihli arşiv kaydında zaviyenin Bektaşî tarikatına bağlı olduğu ifade edilmektedir (VGMA 485/176). Bilindiği üzere XVII. yüzyılın başlarından itibaren tüm Osmanlı ülkesi içinde bulunan baba, dede, abdal, sultan unvanlı Bektaşî zaviyelerinin zaviyedarlarının merkez tekke olan Pirevi'nin (Hacı Bektaş Veli Tekkesi) önerisi üzerine atanması kararlaştırılmıştı (Altı, 2018, s. 186-187). Nitekim 1799 senesinde de Pirevi seccadenişinin arzıyla Hüseyin Dede zaviyedar olarak atanmıştır. İşte tam bu noktada Sureti Baba zaviyesi üzerinde tarikatların çekişmesinin başladığını görmekteyiz. 18 Mayıs 1806 da Nakşî tarikatına mensup olan Şeyh Ömer, 1726/1727 yılından beri Sureti Baba zaviyesinin Nakşî dervişler

sahih ve ma'mûlünbih vakfiyesin getürdüb dahi hilaf-ı şart-ı vâkıf ne makule cihât ihdas olunmuş ise ref' idüb hilaf-ı şer-i şerif ve şart-ı vâkıf min-ba'd cihât ihdas olunmaktan hazer eylesin. COA MHM.d. 47/116.

⁹Takrir mücebince tashih oluna. Şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü veliyyi-ni'metim efendim pâdişâhım Hamid sancağında Eğirdir nahiyesinde vaki Sureti Baba zaviyesi Şeyhi Seyyid Şeyh Ömer Efendi dâîlerinin dîvân-ı âlâya takdim eylediği bir kit'a arzuhalinde nahiye-i mezkureye tâbi' Deregüm (Deregöümü?) nam karye hîn-ı tahrirde zaviye-i merkumeye vakf olmak üzere tashih olunmuş olduğundan karye-i mezkurenin hasılatıyla zaviye-i merkumede sakin fukara-yı dervişân ve ayende ve revendeye it'âm olunuriken karye-i merkume bundan akdem tumara tashih olunub zaviye-i merkumenin âher mahalden bir akçe îrâdı olmamak hasebiyle fukara-yı dervişân perişân-ı ahval oldukları beyanıyla ilâ-yevmi'l-kıyâm eser-i celîl olmak üzere karye-i merkumenin kadimi veçhile zaviye-i merkume vakfi olarak tashihine müsaade-i seniyye erzânî buyrulması müsted'â olduğuna binâen kuyûd-u lâzimesi ihraç itdirildikde karye-i merkume zaviye-i mezkure vakfi iken mahsul vaktinde münazaa vukûuna mebnî tumara tahsis kılınmış idüğü derkenardan müstebân olmakdan nâşî şikk-ı sâni ve îrâd-ı cedid-i hümâyûnları defterdarı efendi kullarına lede'l-havale liva-i mezkur Üsküdar ocağına merbut elviyeden olub elviye-i mezkurede olan tımar ve zeâmetlerin havass-ı hümâyûna tashihine müsâade olunmaması nizamları şurutunda münderiç olub ancak karye-i merkume fi'l-asl zaviye-i mezkure vakfi olub sonradan tumara tashih olunmuş olduğundan kadîmine i'tibâren merbutiyet şurutuna hâlel gelmeme veçhile tashihi rikâb-ı kamer-tâb-ı şâhânelerine arz ve istîzâna mütevakkıf olduğunu efendi-i mümâileyh kulları zahr arzuhalde i'lam itmek hasebiyle manzur-u cihandâîleri buyrulmak için merfu'-ı pişgâh-ı mülûkâneleri kılını karye-i mezkure hîn-ı tahrirde zaviye-i merkume vakfi olarak tashih kılınmış ve sonradan tımar olmuş olduğuna mebnî sâir zeâmet ve tımarların havass-ı hümâyuna tashihi misillü olmadığı zâhir ve hasılatıyla fukara-yı dervişân taayyüş ve âyende ve revende it'âm olunacağı cihetle istiçlâb-ı da'vât-ı hayriyeyi müstelzim bir eser-i celîl olacağı bedihî ve bâhir olmağla merbutiyet şurutuna hâlel gelmeme üzere karye-i merkumenin kadîmi veçhile zaviye-i mezkureye tashihine müsâade-i seniyyeleri erzânî buyurulur ise emr ü fermân şevketlü kerâmetlü kudretlü veliyyi-ni'metim efendim padişahım hazretlerininindir. COA HAT 248/14056.

tarafından idare edildiğini, zaviyedar olarak atanacak kişilerin ise kadı ve naib arzlarıyla gerçekleştiğini ifade etmiştir. Şeyh Ömer, bu düzenin ta ki 1799 yılında zaviye isminde sırf Baba kelimesi geçiyor diye Pirevi seccadenişinin buraya müdahalede bulunarak Bektaşî tekkesi olduğu iddiası ile Hüseyin Dede'nin buraya atanmasını sağladığını belirtmiştir. Zaviyedeki yönetim hakkının gasp edildiğini iddia eden Şeyh Ömer, yukarıdaki sebeplerden ötürü zaviyenin Nakşî tarikatına ait olduğunu vurgulayarak zaviyedarlığın tekrar kendisine verilmesini talep etmiştir (COA C.EV. 444/22497; VGMA 272/55). Dönemin Şeyhülislam'ının işaretleri doğrultusunda zaviyedarlık 18 Mayıs 1806 tarihinde Şeyh Ömer'e tevcih edilir (VGMA 272/55). Fakat Hüseyin Dede bu durumu kabullenmeyerek zaviyede baba unvanı olduğu ve burasının Bektaşîlere ait bir mekân olduğunu vurgulayarak zaviyedarlığı tekrar üzerine geçirmiştir (VGMA 272/97). Bu kez ise Şeyh Ömer, eli daha kuvvetli bir şekilde itirazını dile getirir. Şeyh Ömer'i güçlü kılan şey iddiasını destekleyen kişilerin varlığıdır. Eğirdir ahailerinden ve sözlerine itimat edilen Tokmakçı es-seyyid Süleyman Ağa, Hasanzâde Derviş Mehmed Ağa, Bakırcı Osman bin Ebubekir, Ebubekir bin Hüseyin, Ahmed bin İbrahim ve es-seyyid Hüseyin bin Mustafa burasının Nakşibendi tekkesi ve aynı zamanda şeyh Ömer'in tasarrufunda olduğuna yönelik şahitlik yapmışlardır. Durumun yetkili makamlarca da değerlendirilmesinin ardından Şeyhülislam Mehmet Atullah Efendi'nin işaretleri doğrultusunda Hüseyin Dede görevden alınarak Şeyh Ömer 26 Nisan 1807 tarihinde yeniden görevinin başına geçer (VGMA 272/108). Tarikatlar arasındaki bu çekişmeden görünürde Nakşîler galip şekilde ayrılmış gibi gözükmektedir. Fakat bu galibiyet fazla uzun sürmemiştir. Öyle ki 1826 yılında Bektaşîliğin yasaklanmasıyla birlikte tüm Bektaşî tekke ve zaviyelerinin kapılarına kilit vurulmuştu. Nitekim Sureti Baba zaviyesi de Bektaşî zaviyesi olarak kabul görmüş ve kapatılmıştır. Böylece Nakşîlerin, Sureti Baba zaviyesi üzerindeki hâkimiyetinin pek uzun sürmediği görülmüştür.

4. Sureti Baba Zaviyesinin Kapatılması

1826'da Bektaşî tarikatı, İslam'a aykırı olduğu ve Yeniçerilere yoldaşlık yaptığı gerekçesiyle Osmanlı ülkesinde yasaklanmıştır. Kapatılma gerekçesi ne olursa olsun bunun bedelini Bektaşîler çok ağır ödemişlerdir. Alınan karara göre Osmanlı Devleti'ndeki tüm Bektaşî tekkeleri kapatılmış, tekkelerin türbeleri haricindeki bölümleri yıkılmış, enkazları ve mal varlıklarına ise el konularak satılmıştır. Sureti Baba zaviyesi de bu durumdan etkilenmiştir. Tüm Bektaşî tekkelerine uygulanacak hükümler için gönderilen emir, Isparta'da Mütessellim Memizade Mehmed Beğ aracılığıyla uygulanmıştır. Eğirdir'e giden Memizade Mehmed Beğ, Sureti Baba zaviyesinin türbesi haricindeki diğer bölümlerin yıkımını tamamladıktan sonra zaviyenin mal varlığını deftere kaydederek 20 Nisan 1829 tarihinde merkeze bildirmiştir (COA C.MF. 160/7969). Sureti Baba zaviyesinin mal varlığı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1 Kuyudat-ı zaviye-i Sureti Baba der kaza-i Eğirdir der liva-i Isparta

Isparta sancağında Eğirdir kazasında kain Sureti Baba zaviyesinin zikr-i ati emlakı (COA MAD.d. 9771/85).

Öşr-i vakf Eğirdir kazası sakinlerinden Hakkızade Musa Efendinin kaza-i mezbura tabi Boyalıca nam mahalde mutasarrıf olduğu tarlası dönüm 100.
Ispartada Bozan önü nam mahalde zaviye-i mezkure öşr-i vakf Arab uşaklarının mutasarrıf oldukları tarlaları dönüm 20.
Isparta sancağına tabi Barla kazasında zaviye-i mezkura öşr-i vakf Bostancı oğlu Ahmed ve Kocaoğlu Hasan'ın mutasarrıf olduğu tarlası dönüm 15
Yekûn dönüm 135.
Zaviye-i mezkurun Isparta'da vakfı olarak Hüseyin beşe oğlu Osman'ın mutasarrıf olduğu bağhanesi kıta:? 1 icaresi 8 guruş

Zaviye-i mezkurun Eğirdir kazasında olan balık gölünün dört hissedenden bir hissesi, hisse 1, bedel-i iltizam 200 guruş.
Zaviye-i mezkurun Isparta sancağına tabi Deregümü karyesinde olan vakf tımarı
Bayram oğlu Hasan'ın mutasarrıf olduğu tarlası dönüm 80.
... oğlu Osman'ın mutasarrıf olduğu tarlası dönüm 47
Hacı oğlu Mehmed'in mutasarrıf olduğu tarlası dönüm 80.
Hacı Hasan'ın mutasarrıf olduğu tarlası dönüm 80.
Ahmed oğlu Ali'in mutasarrıf olduğu tarlası dönüm 30.
Yılandı oğlu Mehmed'in mutasarrıf olduğu tarlası dönüm 60.
Ayan Ali'nin mutasarrıf olduğu tarlası dönüm 8.
Kethüda oğlu Mehmed'in mutasarrıf olduğu tarlası dönüm 23.
Bekir oğlunun mutasarrıf olduğu tarlası dönüm 28.
Hacı Ali'nin mutasarrıf olduğu tarlası dönüm 70.
Tataroğlu Ali'nin mutasarrıf olduğu tarlası dönüm 20.
Yalancı oğlu Ali'nin mutasarrıf olduğu tarlası dönüm 80.
Akıllı oğlu Hasan'ın mutasarrıf olduğu tarlası dönüm 60.
Hacı Hasan oğlu Osman'ın mutasarrıf olduğu tarlası dönüm 100.
Katırcı oğlu Osman'ın mutasarrıf olduğu tarlası dönüm 55.
Yalancı Ömer'in mutasarrıf olduğu tarlası dönüm 10.
Veli Beğ oğlu Mehmed'in mutasarrıf olduğu tarlası dönüm 80.
Deli Beğ oğlu Veli'nin mutasarrıf olduğu tarlası dönüm 100.
Akıllı oğlu Hasan'ın mutasarrıf olduğu tarlası dönüm 20.
İmamoğlu Halil'in mutasarrıf olduğu tarlası dönüm 50.
Coşkok Süleyman'ın mutasarrıf olduğu tarlası dönüm 60.
Yalancı oğlu Mehmed'in mutasarrıf olduğu tarlası dönüm 50.
Akıllı oğlu Mehmed'in mutasarrıf olduğu tarlası dönüm 50.
Molla oğlu Mehmed'in mutasarrıf olduğu tarlası dönüm 50.
Hüseyin Efendinin mutasarrıf olduğu tarlası dönüm 60.
Canem oğlu Osman'ın mutasarrıf olduğu tarlası dönüm 60.
Yabancı oğlunun mutasarrıf olduğu tarlası dönüm 3.
... oğlu Mehmed'in mutasarrıf olduğu tarlası dönüm 56.
Yekûn dönüm 1460.

Bu araziler haricinde zaviyenin Burdur kazasının muhtelif yerlerinde 42 ve 147 dönüm olmak üzere toplamda 189 dönüm arazisi var idi (COA MAD.d. 9771/86). Anadolu'daki Bektaşî tekkelerinin arazi varlıklarına bakıldığında Sureti Baba zaviyesi, Anadolu'daki Bektaşî zaviyeleri arasında 3. sırada yer almaktadır (Maden, 2013, s. 128). Sureti Baba zaviyesinin arazilerinin genişliği dikkate şayandır. Öyle ki, sahip olduğu arazi açısından Anadolu'daki Bektaşî tekkeleri arasında üçüncü sırada yer almıştır. Aslında bu durum Sureti Baba zaviyesi vakfının ekonomik açıdan ne kadar güçlü olduğunun da kanıtıdır. Tarlaların kimler tarafından tasarruf edildiğinin de yazılması aynı zamanda bizlere Eğirdir kazasındaki nüfus bilgilerini de kısmen vermektedir. Sureti Baba zaviyesine ait bu tarz bilgiler, nüfus ve temettuat defterleri esas alınarak yapılan çalışmalara katkı sağlar niteliktedir.

Zirai ekimin yapıldığı tarlaların yanı sıra Sureti Baba zaviyesinin dikkat çekici özelliğinden birisi balıkçılık faaliyetinde bulunmasıdır. XVI. yüzyıldan itibaren bulunduğu coğrafi konumun

avantajlarından yararlanan Sureti Baba zaviyesi, balıkçılık faaliyetlerini ve bu yöndeki imtiyazını 225 yıl boyunca kullanmıştır.

Sureti Baba zaviyesinin mal varlıklarının zabıt altına alınmasının temel amacı, bunların açık arttırma yöntemiyle satışa çıkarılmasıdır. Fakat Sureti Baba zaviyesinin Deregümü köyündeki arazisinin 600 kuruşluk yıllık geliri kaza merkezindeki Firdevs Paşa medresesine bırakılmıştır (Maden, 2013, 145).

5. Sureti Baba Zaviyesinin Tekrar Açılması ve Faaliyetlerine Başlaması

Bektaşiliğin yasaklanmasının ardından Sureti Baba zaviyesi bir müddet sonra Nakşi tarikatı şemsiyesinde tekrar açılarak XIX. yüzyılda faaliyetlerine devam etmiştir. Bu doğrultuda Seyid İbrahim Edhem Efendi, 1844 yılında merkeze sunduğu arzuhalinde Sureti Baba zaviyesinin aslında Nakşi tarikatına bağlı bir zaviye olduğunu, isminde sırf “Baba” kelimesi geçtiği için Bektaşî tekkesi zannedilerek kapatıldığını ifade etmiştir. Ayrıca İbrahim Edhem Efendi, Sureti Baba zaviyesinin Eğirdir kazasında 1460 dönüm arazisi olduğunu belirterek bu arazinin hazinece H. 1243 (1827) senesinde zapt edildiğini ve emaneten bir yıllığına 1500 kuruş karşılığında Hamid sancağı mütesellimi Mehmet Bey’e, H. 1244 (1828) senesinde 1750 kuruş karşılığında mütesellim Hacı Hasan Ağa’ya verildiğini belirtmiştir. H. 1245 (1829) yılından itibaren ise zaviye gelirlerinin kimlere verildiğinin belli olmadığını vurgulayan İbrahim Edhem, bu kişilerin tespit edilerek tasarruf ettikleri arazinin bedelinin tahsil edilerek zaviyeye verilmesini talep etmiştir (COA EV. MKT 1495/178).

İbrahim Edhem Efendi’nin iddiaları merkezi yönetimce kabul görmüş olacak ki ilerleyen tarihlerde zaviyenin gelirleri ile birlikte Nakşilere geçtiği arşiv vesikalarına yansımıştır. Nitekim aşağıdaki tabloda görüleceği üzere ilgili senelerde vakfa ait gelirler sıralanmıştır.

Tablo 2 Vakfın Öşür Gelirleri

Sene (Hicri)	Öşür Geliri
1283	14.362
1284	14.370
1285	12.858
1286	13.526
1287	16.738
1288	18.165
1289	21.234
1290	17.487
1291	17.657
1292	15.898
1293	14.389
1294	14.389
1295	10.790
1296	11.511
1297	11.511
1298	4.000
1299	4.000
1300	4.000
1301	4.000

1302	4.000
Toplam	244.888

23 Aralık 1886 tarihli belgeye göre 1867-1886 yılları arasında zaviyenin öşür gelirleri kaleme alınmıştır. Zaviyenin öşür gelirlerinin 20 yıllık kesitinin gösterildiği bu tablo da zaviyenin ekonomik durumu hakkında bizlere önemli bilgiler vermektedir. En yüksek gelir 21.234 kuruş ile 1872 yılına aittir. En az gelir ise 4.000 kuruş ile son beş yıla aittir. Tablodan anlaşılacağı üzere zaviyenin yıllık gelirlerinde inişli çıkışlı dalgalanmalar görülmüştür. Maalesef belgelerin bizlere verdiği bilgiler çerçevesinde sadece rakamsal olarak meblağları öğrenebilmekteyiz. Bu dalgalanmaların altında yatan sebepler ise maalesef cevapsız kalmaktadır.

Zaviye vakfına ait bu gelirler, iltizam yoluyla 5 yıl süreliğine mütezimlere verilmekteydi. Bu doğrultuda listede ilk beş yıla ait gelirler hesaplanarak 71.855 kuruşluk rakam tespit edilmiştir. Ortalama her yıla 14.371 kuruşluk bir meblağ düşmektedir. Zaviye vakfına ait bu gelirler, beşer yıllığına taliplerine ihale usulüyle iltizama verilmekteydi (COA EV. MKT. 1495/174). Böylece vakıftan da sorumlu olan zaviye şeyhi, her yıl gelirleri toplamakla ve tahsilatlar da çıkacak sorunlarla uğraşmayacaktı. Vakfın gelirleri olduğu gibi elbette giderleri de vardı. Sureti Baba zaviyesi vakfının çeşitli harcama kalemlerini içeren bir gider cetveli var idi. 1880 yılından 1881 yılına değin sakahane masrafı, tamir masrafı, misafirler ve dervişler için yiyecek parası, zaviye şeyhine vakfı idare ettiği için ¼ hisse ve değişik kalemler altında toplam gider 9.486 kuruştur (COA EV. MH. 2226/114). Bu yıla ait zaviye gelirin 11.511 kuruş olduğu bilindiğine göre bu meblağdan gider 9.486 kuruşluk gider çıkarıldığında 2.025 kuruşluk fazlalık çıkmaktadır.

12 Nisan 1865 tarihinde zaviye yönetiminin iki kardeş arasında paylaşıldığı görülmektedir. Zaviyedarlığın yarı hissesi büyük kardeş Ömer'in elindeyken diğer yarısı ise Hakkı'nın tasarrufundaydı. Hakkı'nın ölmesinin ardından tasarruf ettiği yarı hisse 27 Mart 1882 tarihinde ağabeyi Ömer'e aktarılmıştır¹⁰ (VGMA 4643/292). Böylece kardeşinin ölümünün ardından Ömer, zaviye üzerinde tüm otoriteyi tekelinde toplamıştır. Zaviyede görev yapan şeyhler, aynı zamanda zaviye vakfını da idare ediyorlardı (COA EV. MKT. 1495/174; EV. MKT. 1500/304¹¹). 30 Kasım 1881 tarihli belgede Şeyh Ömer'in zaviyedar olarak görev yaptığı belirtilmektedir (IMUF-EHMM 660/40). 21 Aralık 1886 tarihinde zaviye vakfının hizmetkarı olarak Mustafa veled-i Yusuf görev yapmaktaydı (COA EV. MKT. 1495/166). 10 Mayıs 1908 yılında Şeyh Ömer zaviyedar olarak görev yapmaktadır (VGM 4125/90). 1915 yılında meşihat makamı Şeyh Hakkı'ya tevcih edilmiştir (VGMA 148/77). Sureti Baba zaviyesinin son müteveli şeyhi, Ethem Efendi'dir (Sükûti, 1972, s. 67).

Sonuç

Hakkında çeşitli mitolojik hikâyeler barındıran Sureti Baba-Baba Sultan'ın XIV. yüzyıldan itibaren varlığı bilinmektedir. Hamitoğulları Beyliği döneminde kurulan Sureti Baba zaviyesinin kuruluş hikâyesinde bir gazi başrolü üstelenmiştir. Çeşitli kerametleri de bünyesinde barındıran bu gazi, bölge idarecilerinin takdirini kazanarak bünyesinde zengin vakıfların kurulmasını sağlamıştır. Hamitoğulları topraklarının Osmanlı Devleti'nin sınırlarına dâhil edilmesiyle Sureti Baba zaviyesi

¹⁰ "Eğirdir kazasında kain Sureti Baba zaviyesi fazla-i vakfından rub hisse maktu virmek şartıyla 16 Şevval sene 1281 tarihiyle Kebir Ömer ve kebir-i mumaiyleh niyabetiyle Sağır Hakkı veledât-ı es-seyid İbrahim Edhem uhdelerinde iken Hakkı'nın vefatıyla nısf hissesi mahlulünden 7 Cemaziyelevvel sene 1299 tarihinde birader ve müştereki mumaiyleh Ömer Efendi'ye 29/5874 numarolu tahrirat ile bir kıta istida dahi lef edilmiş..." VGMA 4643/292.

¹¹ "... ba berat-ı şeyh olanlar umur-ı vakfı idare idegeldikleri ..."

artık Osmanlı Devleti bünyesinde faaliyetlerini devam ettirmiştir. Kuruluşunda Bektaşî meşrepli olduğu tespit edilen Sureti Baba zaviyesi, XVIII. yüzyılda tarikatların çekişme sahası haline gelmiştir. Nakşi ve Bektaşiler arasında meydana gelen mücadeleden Bektaşiler galibiyetle ayrılmış olsalar da Bektaşiliğin yasaklanmasıyla zaviye bir müddet faaliyetlerine son vermiştir. Çok zengin mal varlıklarına sahip olan Sureti Baba zaviyesinin mal varlıklarına Devlet tarafından el konulmuştur. XIX. yüzyılda faaliyetlerine yeniden başlayan Sureti Baba zaviyesi, bundan sonra Nakşilerin idaresinde aktifliğini sürdürmüştür. Bu yüzyılda da vakıf bünyesinde zengin mal varlığına sahip olan zaviye, iltizam yöntemiyle vakıf gelirlerini tahsil etme yöntemini seçmiştir. Beylikler döneminden itibaren varlığı bilinen Sureti Baba zaviyesi, 1925 yılında tekke ve zaviyelerin kapatılmasıyla faaliyetlerine son vermiştir. Bu zaman dilimi arasında Sureti Baba zaviyesi, gelen geçen misafirlerin iâşesini sağlamış, yine yöre ahalsinin ve yolcuların su ihtiyacını gidererek dini ritüellerin yanı sıra sosyal görevini de yerine getirmiştir. Günümüzde Sureti Baba zaviyesinin Türbesi ayakta olup, manevi havasını Eğirdir'e hissettirmektedir.

Kaynakça

Arşiv Vesikaları

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivi (COA)

Mühimme Defteri (MHM.d.): 47.

Cevdet Evkaf (C.EV.) 444/22497.

Cevdet Maarif (C.MF.) 160/7969.

Evkaf Muhasebe Kalemi (EV.MH.) 1202/766; 2226/114

Evkaf Mektubi Kalemi (EV.MKT.) 1495/166; 1495/174; 1495/176; 1495/178; 1500/304.

Hatt-ı Hümayun (HAT) 248/14056.

Maliyeden Müdevver Defterler (MAD.d.) 9771.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA)

Defter No: 148; 272; 485; 3169; 4125; 4643.

IMUF-EHMM 660/40.

Diğer Kaynaklar

Altı, A. (2018). III. Ahmet Dönemi'nde Pirevi (Hacı Bektaş Veli Tekkesi). *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 87, 183-194.

Bakırer, Ö.- Faroqhi, S. (1975). Dediği Dede ve Tekkeleri. *Belleten*, 155, s. 447-485.

Böcüzade Süleyman Sami. (1983). *Isparta Tarihi* (Sad. Suat Seren). İstanbul: Serenler.

Durma, A. (2010). *Eğirdir Evliyalari*. Amasya.

Faroqhi, S. (2017). *Anadolu'da Bektaşilik*. İstanbul: Alfa.

Hoca Sadeddin Efendi. (1974). *Tâcü't-Tevârih* (Sad. İsmet Parmaksızoğlu). İstanbul: MEB.

Karaca, B. (2014). *1501'De Hamid Sancağı Vakıfları*. Burdur: Burdur Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.

Maden, F. *Bektaşî Tekkelerinin Kapatılması (1826) ve Bektaşîliğin Yasaklı Yılları*. Ankara: TTK.

Şaman Doğan, N. (2009). Selçuklu ve Hamitoğulları Döneminde Isparta: Kültürel Ortam. *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22, 69-90.

Taşgın, A. (2013). Dediği Sultan ve Menakıbı: Konya ve Çevresinde Alevi Bektaşî Ocaklarının İzleri. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaşî Veli Dergisi*, 66, s. 213-238.

Uzunçarşılı, İ. H. (1929). *Afyonkarahisar, Sandıklı, Bolvadin, Çay, İsaklı, Manisa, Birgi, Muğla, Milas, Peçin, Denizli, Isparta, Atabey ve Eğirdir'deki Kitabeler ve Sahip, Saruhan, Aydın, Menteşe, inanç, Hamit Oğulları Hakkında Malumât*. İstanbul: Devlet Matbaası.

Üçok, B. (1955). *Hamitoğulları Beyliği*. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1, s. 73-80.

Vakıf. (2012). *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi İçinde* (C. 42, s. 479-486). İstanbul: TDVİA.

Yiğitbaşı, S. S. (1972). *Eğirdir-Felekâbad Tarihi*. İstanbul: Çeltüt.

Zaviye. (1986). İslam Ansiklopedisi İçinde (C. 13, s. 468-476). İstanbul: İslam Ansiklopedisi.

(1993). 438 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530) I. Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.